

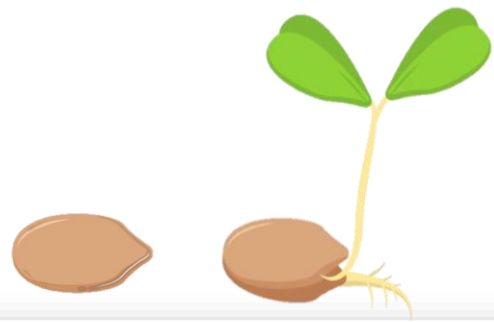
เล่าเรื่องเมล็ดพันธุ์

โดย... ศิริวรรณ ทิพรักษ์ กัลยา พูลทรัพย์ นิตย์ ดอนสมไพโร อโนชา แก้ววงษ์วาลย์

เมล็ดพันธุ์..Seed..

เมล็ดพันธุ์ คือ ส่วนขยายพันธุ์พืช สามารถงอกและเจริญเติบโตเป็นต้นกล้าเพื่อใช้ในการดำรงเผ่าพันธุ์และขยายพันธุ์พืชต่อไปได้

เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก

เมล็ดพันธุ์ที่ใช้ในการเพาะปลูกในปัจจุบัน มี 3 ประเภท คือ

1. พันธุ์แท้ (Pure line หรือ Inbred line) เป็นพันธุ์แท้ คือ เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตโดยการผสมตัวเองในต้นเดียวกัน หรือผสมต่างต้นแต่พันธุ์เดียวกันและมีลักษณะทางพันธุกรรมเหมือนกัน ซึ่งเมล็ดพันธุ์แท้ นี้มักเก็บไว้เป็นพ่อ-แม่พันธุ์ และมักจะไม่มีการจำหน่าย

2. พันธุ์ผสมเปิด (Open pollinated variety ; OP) เป็นเมล็ดพันธุ์พื้นเมืองทั่วไป หรือพันธุ์ที่ได้รับการคัดเลือกนำเฉพาะต้นที่ดี และมีลักษณะใกล้เคียงกัน มาขยายพันธุ์และเปิดให้มีการผสมเกสรกันอย่างอิสระ แต่ไม่ห้ามผสมข้ามกับพันธุ์อื่น เมื่อนำเมล็ดไปปลูกต่อก็จะได้พันธุ์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพ่อ-แม่ เมล็ดพันธุ์ประเภทนี้สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์รุ่นลูกมาปลูกต่อได้ และมีจำหน่ายในท้องตลาด

3. พันธุ์ลูกผสม (Hybrid variety ; F1 hybrid) เป็นเมล็ดพันธุ์ที่เกิดจากการเลือกพันธุ์พ่อ-แม่แบบเฉพาะเจาะจง เมื่อนำพันธุ์พ่อ-แม่มาผสมเกสรกันเมล็ดพันธุ์ลูกที่ได้จะมีลักษณะทางพันธุกรรมที่ตรงตามที่ต้องการ และให้ผลผลิตดี แต่จะไม่สามารถนำเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ลูกผสมเหล่านี้ไปทำพันธุ์ต่อได้ เกษตรกรต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกครั้งที่จะปลูกครั้งต่อไป

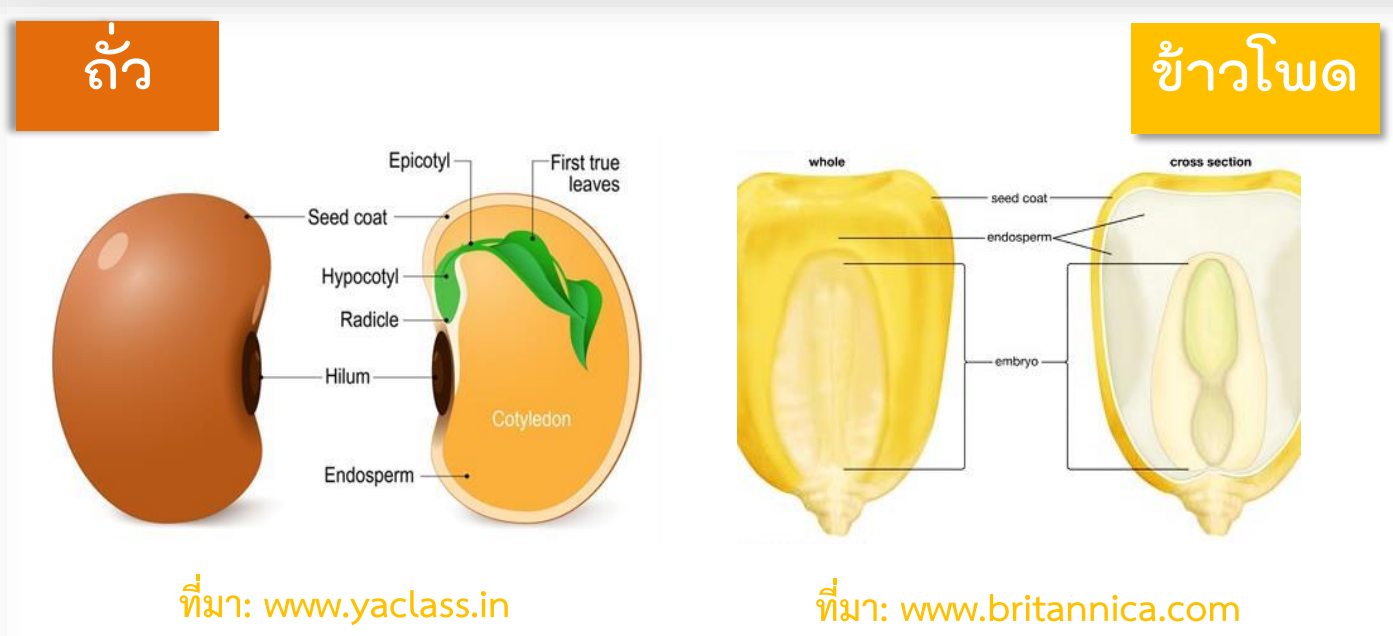
ลักษณะของเมล็ดพันธุ์ที่ดี

1. เเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง
2. ไม่มีโรคและแมลงเข้าทำลาย
3. มีลักษณะตรงตามพันธุ์
4. ไม่มีเมล็ดพืชอื่นหรือฝุ่นผงเจือปน มีการแตกหักเสียหายน้อยหรือไม่มีเลย
5. มีความชื้นต่ำ (ในกรณี Orthodox seed)
6. มีการเก็บรักษาที่เหมาะสมกับชนิดของเมล็ดพันธุ์

ชนิดของเมล็ดพันธุ์

เมล็ดพันธุ์ สามารถแบ่งตามสภาพแวดล้อมในการเก็บรักษาได้ 2 ชนิด คือ

1. Recalcitrant seed เป็นเมล็ดพันธุ์ที่มีอายุการเก็บรักษาที่สั้น ไม่สามารถคงความมีชีวิตอยู่ได้เมื่อความชื้นต่ำ เช่น ทุเรียน ขนุน น้อยหน่า ลิ้นจี่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว กาแฟ เป็นต้น
2. Orthodox seed เป็นเมล็ดพันธุ์ที่เก็บรักษาให้มีอายุยาวนานได้ในสภาพแวดล้อมที่แห้งและเย็น ได้แก่ เมล็ดพันธุ์พืชไร่ พืชผัก ไม้ป่า และดอกไม้ เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่วต่างๆ กะเพรา กระน้ำ ดาวเรือง บานชื่น ฟ้ายะลวยโจร พะยุง มะค่า เป็นต้น

เล่าเรื่องเมล็ดพันธุ์

ศูนย์ปฏิบัติการวิจัย
และเรือนปลูกพืชทดลอง

โดย...ศิริวรรณ ทิพรักษ์ กัลยา พูลทรัพย์ นิตย์ ดอนสมไพโร อโนชา แก้ววงษ์วัลย์

การคัดเลือกผล/ผัก และเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์

การเลือกลักษณะผล/ผัก ที่เหมาะสมในการเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผัก

แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 เก็บเมล็ดพันธุ์เมื่อผลหรือผักแห้ง

ประเภทที่ 2 เก็บเมล็ดพันธุ์เมื่อผลยังสดอยู่

ประเภทที่ 1 เก็บเมล็ดพันธุ์เมื่อผลหรือผักแห้ง

โดยเก็บเมื่อผลหรือผักเป็นสีน้ำตาล จากนั้นนำไปผึ่งลมหรือตากแดดจนแห้งสนิท (อย่าปล่อยให้แห้งคาต้น) ได้แก่ ฟักทะเลลายโจร กะเพรา โหระพา กระเจี๊ยบเขียว พริก และถั่วเขียว เป็นต้น

มีเมล็ดพันธุ์บางชนิด ที่ต้องเก็บเมื่อผักเริ่มแก่ แต่ผักยังไม่แห้ง และนำผักไปตากแดดต่อจนแห้งสนิท แล้วจึงค่อยเก็บเป็นเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ ถั่วฝักยาว ข้าวโพด เป็นต้น

ประเภทที่ 2 เก็บเมล็ดพันธุ์เมื่อผลยังสดอยู่

โดยเก็บผลที่สุกแก่ ล้างเมล็ดให้สะอาด และตากเมล็ดให้แห้ง ได้แก่ ฟักข้าว ฟักทอง พริก และมะเขือต่างๆ เป็นต้น

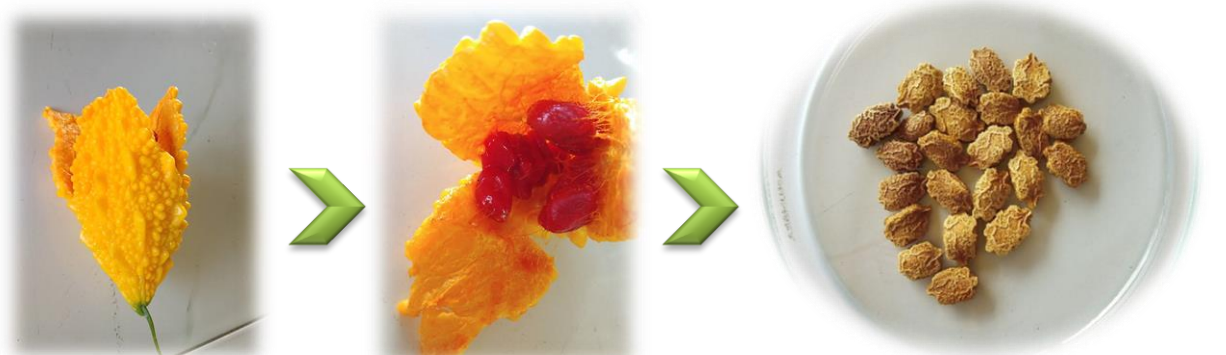
พริกเก็บ
เมล็ดพันธุ์
ได้ทั้งผลสด
และแห้ง

เมล็ดพันธุ์ที่เมื่อผ่าเมล็ดออกจากผลแล้ว ต้องบ่มเมล็ดในภาชนะปิด 1-2 วัน ก่อนล้างน้ำสะอาด และตากเมล็ดให้แห้งได้แก่ แตงกวา มะเขือเทศ และมะละกอ เป็นต้น

ตัวอย่าง วิธีการเก็บเมล็ดพันธุ์กะเพรา โหระพา

- เลือกช่อดอกที่ใหญ่ สมบูรณ์เพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์
- เก็บดอกกะเพรา โหระพา เมื่อดอกเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นน้ำตาล โดยจะเริ่มเปลี่ยนสีจากโคนช่อดอกก่อน
- ให้เก็บเกี่ยวทั้งช่อดอก และเลือกตัดปลายดอกที่ยังอ่อน (เมล็ดยังไม่สุกแก่) ทิ้งไป
- นำดอกกะเพรา โหระพา ไปตากแดด 2-3 วัน จากนั้นกะเทาะเปลือก ผีดหรือเป่าเอาเศษผักทิ้งไป
- เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ในถุงพลาสติกปิดผนึก และเก็บในที่แห้งและเย็น

การเก็บเมล็ดพันธุ์มะระ และมะระขี้นก

หน่วยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์พืช ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะเกษตร กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม 73140
โทรศัพท์ 0-3435-1399 ต่อ 444

นิตรรศการ

เล่าเรื่องเมล็ดพันธุ์

ศูนย์ปฏิบัติการวิจัย
และเรือนปลูกพืชทดลอง

โดย... ศิริวรรณ ทิพรัักษ์ กัลยา พูลทรัพย์ นิตย์ ตอนสมไพร อโนชา แก้ววงษ์วาลัย

งานบริการวิชาการทางด้านเมล็ดพันธุ์

โดย หน่วยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์พืช

ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะเกษตร กำแพงแสน

เมล็ดพันธุ์ที่มีความงอก ความบริสุทธิ์ และความชื้น ที่ตรงตามมาตรฐานนั้น มีความสำคัญทั้งในเชิงการค้าและการเพาะปลูก โดยเมล็ดพันธุ์ที่นำเข้ามา รวบรวม และจำหน่ายในประเทศไทยนั้น จะต้องได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากห้องปฏิบัติการที่สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตรให้การยอมรับ ปัจจุบันประเทศไทยมีเมล็ดพันธุ์ควบคุมเพื่อการค้า ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ลงวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2556 ทั้งสิ้น 44 ชนิดพืช

หน่วยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์พืช ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง คณะเกษตร กำแพงแสน ให้บริการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ ความงอก ความบริสุทธิ์ และความชื้น ด้วยวิธีตามมาตรฐานสากล ตรวจสอบความมีชีวิตของเมล็ดพันธุ์ด้วยวิธีชีวเคมี รวมถึงบริการคัดขนาด คัดแยกสิ่งเจือปน เคลือบเมล็ดพันธุ์ การฝึกรอบรณถ่ายทอดความรู้ และจำหน่ายเมล็ดพันธุ์คุณภาพ

บริการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ พร้อมใบรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์

ความงอก • ความบริสุทธิ์ทางกายภาพ • ความชื้น

บริการตรวจสอบความแข็งแรง และความมีชีวิตเมล็ดพันธุ์
คัดขนาด ทำความสะอาด แยกสิ่งเจือปน และเคลือบเมล็ดพันธุ์

ติดต่อสอบถาม

หน่วยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์พืช

ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ

คณะเกษตร กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จ. นครปฐม 73140

โทร. 034-351-399 ต่อ 444, 442 โทรสาร 034-351-392

ศิริวรรณ ทิพรัักษ์ (นักวิจัย)   กัลยา พูลทรัพย์
086-227-9401   (พนักงานห้องปฏิบัติการ)
Line ID: orm_sprout   080-651-7649
สแกน QR CODE

research and service

Seed Quality Analysis

Purity test

Germination test

Seed moisture content

Seed Technology and Crop Improvement Unit

Central Laboratory and Green House Complex

Seed Processing

Seed Cleaning and Grading

Seed Coating

หน่วยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์พืช ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง ศูนย์วิจัยและบริการ
วิชาการ คณะเกษตร กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม 73140 ;

rdiswt@ku.ac.th ; 0-3435-1399 ต่อ 444